

Mocsár Gábor: A város és a fejedelem

A regény címe szerencsésen fejezi ki a mű eszmeiségét, sőt szerkezeti megoldására is utal. Az első rész, *A nyugtalan város* arról szól, hogy milyen korábbi események (például Thököly kegyetlensége), és milyen újabb fejlemények (a városból megszökött vagy kiűzött haramiák kuruccá válása és fenyegetőzése) tették a Várost a Rákóczi vezette, alighogy megindult mozgalom ellenségévé. A második rész, *A közelgő fejedelem* ismét csak több évvel korábbi epizódokat iktatva közbe, II. Rákóczi Ferenc lengyelországi bujdosását írja le, találkozását a magyar szegények, elesettek küldötteivel, magyar földre lépését, vitáit Bercsényivel, és kétségeit, töprengéseit fegyvertelen és fegyelmezetlen, maroknyi serege láttán. A harmadik rész, *A sámsoni találkozás* Dobozi főbíró és a fejedelem nagy vitáját jeleníti meg, melynek végén a főbíró belátja, hogy a nemzet dolgát elébe kell helyezni a Város érdekeinek. Ez a rész hordja a mondandó legsúlyosabb elemeit, nyilvánvaló, hogy a könyv ennek a dialógusnak, az ebbe foglalt gondolati tartalomnak a kedvéért íródott meg. Az első rész anekdotikus-életképszerű, és a második festői-romantikus hangneme itt váratlanul dinamikus drámaiságba vált át.

Az összecsapás hevesességét az adja, hogy Dobozi méltó ellenfele a fejedelemnek, és hogy a konfliktusnak nemcsak közösségi-nemzeti, hanem intellektuális ereje is van. Rákóczi okkal hivatkozik az elnyomott nép és a megalázott magyar nemzet sérelmeire, s kéri Debrecen segítségét. Dobozi bizalmatlansága is érthető, hiszen a magát megvédeni képtelen „városállam”-ot szörnyű megpróbáltatások tanították óvatosságra. Ahogy Pósalaki mondja: „Ha ránk tör a fürgeteg, mi összébb húzzuk magunkat, okosan fejet hajtunk, mások eszének járását is elképzelve járunk a magunk útján, mikor mit követel a város érdeke.” A magukat kurucoknak mondó útonállók éppúgy rémületesek számukra, mint ahogy a fejedelem ellen hangolja őket Rákóczi jezsuita neveltetése, katolikus volta, a Béctől való rettegés, illetve a nemrég kapott császári kegy, a szabad királyi várossá nyilvánítás féltése. Nincs tehát könnyű dolga Rákóczinak, amikor szelídséggel és okos szóval szeretné megnyerni Debrecen támogatását. A főbíró (akinek elődeit karóba húzással, rablással, pusztítással fenyegették németek és törökök, hajdúk és tatárok, ha az élelmet, a sarcot nem fizetné meg a város) éppen a fejedelem okos szelídsége győzi meg. A történelem azon sajnálatosan ritka pillanatainak egyike ez, mikor a jóság, az erkölcsi erő hódít. Rákóczinak a népért mindent kockára tevő emberi nagysága, aggódó nemzetszeretete az, ami Dobozi és Debrecen makacs ellenkezését megtöri.

Debrecen tehát ezúttal nem a nemzet jelképe, nem is a megmaradása, hanem a körülmények, a szenvedések előidézte nyugalomáhítást és anyagiasságot elsöprő hazaszeretet példázata. A regény alap gondolata hiteles, igaz. A főleg az első két részben köréje rakódó epizódok és életképek azonban szétesőek, nem mindig kiérlelték. Olvasmányos, élvezetes nyelven ír ugyan Mocsár, de néha igénytelen is kissé, didaktikusságában az ifjúsági történelmi regények modorát veszi fel. (Persze, ifjú-

sági regényként nagyon is sikerült műnek kell minősítenünk.) A műfaji tisztázatlanság negatív következményei ezek, hiszen ifjúsági regény viszont aligha bír el olyan hosszú és sok tekintetben gondolati jellegű dialógust, mint itt a harmadik rész. Az alakteremtés is mintegy közepén jár ebben a tekintetben. Dobozi, a fejedelem árnyaltan és többoldalúan jellemzett figurák, nincsenek leegyszerűsítve, idealizálva. De náluk is hiányzik a lélektani mélység, az elemzés komolysága. A debreceni polgárok és a kurucok fel-felvillanó arcélei is homályban maradnak végül. Gyakori a kész elemekkel dolgozó, elnagyolt jellemzés, kevés a pontos és hatásos karakterformálás. A szereplők rendeltetése, eszmei funkciója világos, de nem hatnak igazán az olvasóra. Emberi arcuk tüstént elhalványul, mivel történelmi szerepükön túl nincsenek elevenen és emlékezetesen egyénítve.

Meglehet, annak, hogy *A város és a fejedelem* olvasható ifjúsági regényként és igényes történelmi-gondolati műként is, azaz a műfaji vegyességnek vannak negatív következményei. De kétségtelen előnyei is. Az ifjúsági regények olvasója művészileg igényes és intellektuálisan elmélyített olvasmányhoz jut, aki pedig magasabb következményeket támaszt iránta, színes, érdekes regényhez, amely nemcsak annyiban értékes, hogy élettelen, elevenen rekonstruálja a XVIII. századi Debrecen külsőségeit és emberi világát, hanem annyiban is, hogy a „debreceniség” történelmi gyökereiről szólva eszméltető módon tárja fel egy különös sorsú város természetét. Pontosan és hitelesen szól Mocsár a Város szenvedéseiről és választútjairól, nagy beleélőkészséggel és megértéssel, szeretettel is. A debreceni kínokat és vívódásokat, megalkuvásokat és félelmeket, nyugtalanságokat és önfeladó azonosulásokat nem kívülállóként, hideg objektivitással ábrázolja, hanem melegséggel, némi humorral, elérzékenyülő lírával. (*Magvető.*)

IMRE LÁSZLÓ

Képtelenségek valósága

MOLDOVA GYÖRGY: MAGYAR ATOM

Moldova szatírái a legképtelenebb ötleteket — helyzeteket, figurákat és történeteket — sorjazzák, az általuk megelevenített világban, úgy tűnik, minden lehetséges: egy beszélni tudó disznó lebuktatja az Állami Gazdaság vezetőjét, és igazgatóvá avanszál; az egyik budapesti ház elkeseredett lakói (mivel az épületet, melyet „utoljára II. Endre idejében renováltak”, az IKV semmiképp sem hajlandó felújíttatni) önálló köztársaságot alapítanak; egy kihasználatlanul kallódó szuperteljesítményű komputer — bánatában, mélységes kiábrándultságában — alkoholistává züllik; majmokból verbuválódott focicsapat nyeri a magyar bajnokságot; tankot, gőzmozdonyt, sőt egész gyárat lopnak. E kibomló világ tehát teljességgel képtelen, messzemenően irreális, de — bocsássuk már itt előre — korántsem önkényes: a mozgását irányító belső törvényszerűségeknek — a mai társadalmi realitás abszurdakká végletesített, szuverén módon értelmezett alapvető ellentmondásait fejezván ki — „valóságsgazuk van” (Almási Miklós). Az ábrázolt — társadalmi objektivitású — antinómiákhoz való szubjektív viszony alkatát pedig olyan eszmények jellemzik, melyek az író eddigi munkásságának egyéb műfaji változataiban — regényeiben és szociográfiáiban — is domináns érvényűek. S amelyek közelebbi minőségére — a szatirikus írásokból ki-fejlő aktuális üzenetek mind egyértelműbb értelmezése és értékelése végett — már bevezetéképp célszerű utalni.